

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Boeken

Supervisie

Bespreking van

Antonino Ferro (2010). *Psychanalystes en supervision*. Toulouse: Editions Erès.
ISBN: 978 2 7492 0990 6, 168 pp., € 23,-

MARC HEBBRECHT

Ferro's nieuwe boek *Psychanalystes en supervision* — de Franse vertaling van supervises van Braziliaanse psychoanalytici in september 2002 te Sao Paulo — is een goede illustratie van zijn psychoanalytische model. Widlöcher wijst in de inleiding op een aantal kenmerken van het denken van Ferro. Ferro baseert zich op de eerste topiek van Freud en negeert daarbij diens structurele model. Het werken in de overdracht staat centraal in zijn techniek, evenals het beluisteren van het luisteren door de ander. Ferro schenkt aandacht aan de wederzijdse inductie van gedachtestromen en gebruikt concepten als 'projectieve identificatie' en 'gezamenlijk denken' ('co-pensée'). Hij legt het accent op de analytische relatie en minder op de figuren van de acteurs; op de scène die in beeld gebracht wordt en minder op de protagonisten. Ferro's kritiek richt zich naar psychoanalytici die zich laten leiden door de theorie en daardoor niet in intiem contact treden met hun patiënten, waarbij de theorie de functie vervult van minus K: om niet onder ogen te hoeven zien, om groei en verandering tegen te gaan. De klinische gevallen in het boek behoren op zijn minst tot de heroïsche indicaties voor psychoanalyse. Een transseksuele vrouw die definitief als man door het leven wil gaan, vraagt een psychoanalyse voor ze een penisprothese laat plaatsen. Joao Victor, een driejarig jongetje en enig kind, ont-

wikkelt tics tijdens het scheidingsproces van zijn ouders. Ondanks haar ruime ervaring voelt een analytica zich compleet verloren tijdens de behandeling van Janaina, een psychotisch meisje van drie jaar dat vier keer per week in analyse komt. Haar analytica wordt 's nachts geplaagd door nachtmerries over haar patiëntje. Een vrouw zonder levensproject komt in analyse nadat haar echtgenoot een verhouding begint met een andere vrouw. Hier gebruikt Ferro de metafoor van de schipbreukeling die niet kan zwemmen en zich vastklampt aan elk stuk wrakhout om te overleven. Deze vrouw lijkt een analytisch moeilijk bereikbare patiënte met een breuk in haar basale organisatie. Een hoogleraar gaat in analyse om te stoppen met roken en zich te bevrijden van de tirannie van het werk. Ferro vergelijkt haar met de Vesuvius die in analyse komt en wil stoppen met roken. Een andere patiënte wil een derde psychoanalyse bij dezelfde psychoanalytica. In deze analyse is de moeilijkheid een juist evenwicht te vinden tussen enerzijds het ontwikkelen van de verhalen (narratieve microtransformaties) die tot stand komen via de personages die zich op het analytische toneel manifesteren en anderzijds het formuleren van puntige en verzadigde overdrachtsduidingen. Wat heeft Ferro me geleerd over supervisie? Toon respect voor het werk van de collega, zonder je eigen manier van denken op te leggen. Leer hem zijn analysant te beschouwen als de beste collega, die het psychisch functioneren van de analyticus feilloos aanvoelt. Hou het eenvoudig en verval niet in complexe formuleringen. Verdraag onzekerheid. Leer de supervisant de manifeste tekst van het verhaal te volgen. Zo kan diens analysant ervaren dat er openheid ontstaat voor de totale emotionele ervaring. De opeenvolging van momenten van goed afgestemd zijn ('être à l'unisson') zullen bijdragen tot

de bevattende capaciteit. Essentieel is dat de boodschap aankomt en ontvangen wordt. Creëer het juiste klimaat: niet te warm, niet te kil. Beluister alles wat er gebeurt als overdracht; dit betekent echter niet dat de overdracht wordt geduid, spreek in de overdracht. Negatieve bekwaamheid is belangrijk: de toestand van receptiviteit waarbij men in staat is onwetendheid, onzekerheid, mysterie en twijfel te verdragen. Laat je verrassen door wat er gezegd wordt, laat je grijpen, probeer niet alles te begrijpen. Laat de personages die op het analytische podium verschijnen, zich ontwikkelen. Hecht belang aan je eigen fantasieën over de analysant, en vooral aan de allereerste beelden die over hem of haar opduiken (in het boek vergelijkt een analytica haar patiënte met een tennisspeelster die elke interpretatie als een tennisbal met haar racket buiten het veld slaat). Durf met de volwassene te werken zoals je met een kind in analyse werkt. Leer te spelen. Stem je duidingen af op het niveau van de patiënt tijdens de sessie: je spreekt anders met een baby dan met een volwassene. Let op de respons na een interpretatie. Spreek, maak geen interpretatieve cesuren, kies voor dialoog. Blijf in contact met de moeilijkste emotionele ervaring van de analysant: angst, verwarring, eenzaamheid, doelloos rondzwalpen. Hou voeling met je eigen disfunctioneren (*Quand l'analyste cuisine avec des casseroles sales, souvent le patient a mal au ventre*). Een goed afscheid is pas mogelijk als het samen zijn goed is geweest. Neem steeds ook moeilijke gevallen in analyse (voor een beginnende beter niet meer dan één). Laat je niet misleiden door wat gemakkelijk lijkt, de storm kan onverwachts losbreken! Wees

vooral niet dogmatisch: blij beschikbaar voor ouders als je hun kinderen in behandeling neemt.

Deze manier van werken veronderstelt een degelijke opleiding en vertrouwde relatie met meerdere psychoanalytische oriëntaties. Dit betekent ook dat we de eigen theoretische overtuigingen tijdens het werk moeten loslaten. Ferro geeft een ruime opvatting over analyseerbaarheid: analyseerbaar is de patiënt die een analyse wil ondernemen en een analyticus vindt die beschikbaar is en bereid is om een proces te beginnen dat gericht is op het verbeteren van de denkcapaciteit. Dat is het hoofddoel van de psychoanalyse: een persoon in staat stellen om de eigen gedachten te denken en de eigen gevoelens te voelen.

In dit boek over supervisie hanteert Ferro zijn denkmodel zeer consistent en consequent. In zijn lezingen wil hij de inhoud soms te zeer versimpelen met culinaire metaforen, wat tot indigestie leidt bij toehoorders die hem al vaker beluisterd hebben. Maar in zijn theoretische werk, zijn klinische gevalsbeschrijvingen en zijn supervisies wordt zijn bijzondere talent goed zichtbaar. Een andere, meer fundamentele, kritiek betreft zijn fascinatie voor rêverie en metaforen, alsof hij psychoanalyse reduceert tot een zintuiglijke en beeldrijke ervaring. Riskeert hij niet gevangen te raken in rij C van het rooster van Bion? Moet de analyticus zich niet eerst vrijmaken van te veel zintuiglijkheid alvorens zich te openen voor het onverwacht nieuwe? Maar nu forceer ik me wel om een kritische noot te zoeken. Dit boek is een absolute aanrader voor elke collega die met psychoanalytische supervisie bezig is.